

Sydamerika- militärregimernas förlovade världsdel

Latinamerika tilldrar sig ett allt större intresse. Sydamerika betraktas emellertid i Sverige på ett ytligt och schablonmässigt sätt. Särskilt gäller det, betonar fil dr Arvid Fredborg, att varna för den vanliga tendensen att se på vad som sker genom politiskt färgade glasögon. "Framför allt", skriver förf, "vore det på tiden, att man slutade med att hänge sig åt gerillaromantik och revolutionsexport. Allt som kan störa lugn och förtroende och försämra klimatet för enskilt initiativ måste blott göra eländet värre. Är det det man vill?" Arvid Fredborg granskar i denna artikel förutsättningarna för militärregimerna att klara upp de självpåtagna uppgifterna och analyserar även situationen i dag i flera av de viktigaste staterna.

Under senare år har allt fler latinska länder i den västra hemisfären övergivit hittillsvarande mer eller mindre demokratiska statsskick och infört militärdiktatur. Senast i oktober 1968 var det Peru. I december i fjol skärptes därtill regimen i Brasilien. La linha dura avlöste där la linha branda, den hårda linjen den mjuka.

Omstörtningarna ha haft skiftande bakgrund. Men en sak ha de alla haft gemensamt. De ha varit symptom på sjukdomsföreteelser inom samhället, på oförmåga hos de dittills styrande att lösa de stora problemen, överbefolkning, arbetslöshet, låg levnadsstandard, ineffektiv förvaltning, ekonomisk desorganisation, framför allt till följd av existensen av ett alltför primitivt jordbruk — alla dessa problem svåra nog och därtill förvärrade av politikernas oförmåga att bemästra en mer eller mindre galopperande inflation och stävja en omfattande korruption. Bättre har situationen ej blivit genom tillvaron av en extrem nationalism hos styrande och styrda. När det blir tal om olja är "extrem" till och med ett för svagt ord.

Det är alltid beklagligt när personlig frihet inskränkes, såsom mer eller mindre blivit fallet, sedan officerare gripit tyglarna. Men i flera fall har vederbörande krigsmakt varit den enda någorlunda effektiva samhällsorganisation, som kunnat ingripa för att förhindra anarki.

Man kan som bekant ej likställa sydamerikanska parlament med motsvaran-

de institutioner i Europa eller parlamentariker från låt oss säga Peru med europeiska kolleger. Demokrati i vår mening har knappast funnits på länge i något sydamerikanska land, möjligen med undantag för Uruguay, Venezuela och Chile. Förutsättningarna ha varit och äro så helt annorlunda. Utvecklingen måste ses i ljuset av detta. Våra begrepp kunna sällan överföras till Anderna eller Rio de la Plata.

Militären representerar i *vissa* fall reellt större grupper av befolkningen än de avsatta parlamentarikerna. Här och var har den visat större förståelse för de *sociala* problemens betydelse än föregångarna vid makten, ofta representanter för oligarkier. Det kan heller ej bestridas, att generalerna i regel åstadkommit en viss förbättring av förvaltningens låga effektivitet samt en minskning av korruptionen.

Medaljens baksida är, att det skett till ett dyrt pris. Framför allt synes ingen av de militära ledarna ha förståelse för behovet av korrekt *upplysning* om vederbörande lands problem. För dem har syntts naturligt att exempelvis betrakta pressen enbart som instrument för destruktiv kritik. De äro i regel överkänsliga och finna vid minsta ansats till kritik krigsmaktens ära hotad.

Men det stora problemet med dem är icke blott hur de skola lösa de frågor, som företrädarna misslyckats med, utan också när och hur de bestämma, att deras mission är avslutad — och vad som skall komma efter dem. Många få un-

der utövningen smak för makten. För dem är det lätt att intala sig, att civila efterträdare komme att förspilla allt som vunnits. Är icke för övrigt en krigsmakts ledning i eminent grad skickad att styra sitt land, jämförd med alla mutkolvarna bland politikerna? Kan den ej bättre än dessa möta faran för sociala explosioner, riskerna av kommunistisk verksamhet och andra subversiva rörelser — faror som varje sydamerikan är medveten om? Medan tidigare revolterande officerare för det mesta kommo ur samma skikt som de politiker de ersatte och efter en tid helst återvände till kasernerna, ha de unga militärer, som nu stå bakom regerande generaler, ofta rekryterats ur den lägre medelklassen. De ha vad tyskarna kalla *Sendungsbewusstsein*. Risker för permanenta eller i alla händelser långvariga militärregimer är därmed given.

Förtroendefrågan

Sydamerikas utveckling blir till stor del beroende på den grad av *förtroende*, inåt och utåt, som de sittande regeringarna kunna åstadkomma. Mindre väsentligt är, om en general eller politiker står i spetsen.

Hittills har det allmänna tillståndet negativt påverkat *förtroendet*, vilket i sin tur gjort det svårare att åstadkomma en bättring. Ingen har ännu lyckats bryta denna *circulus vitiosus*. Det är under sådana förhållanden karakteristiskt, att samtidigt som Nordamerika och Europa bemöda sig om att engagera kapital i

Sydamerika, mer eller mindre alla, som ha pengar i denna världsdel, anstränga sig att placera dem *säkert* — det vill säga i Nordamerika eller Europa. En stor del av vad som i dagligt tal kallas euro-dollar utgöres av latinamerikanskt flytkapital.

En europé är benägen att i detta se ännu ett utslag av bristande allmänanda i Sydamerika, som måste påverka hans beredvillighet att hjälpa. Det skall ej ett ögonblick bestridas, att de ledande kretsarna utmärkas av stor egennytta. Men att så många flyttat pengar till Europa och Nordamerika är icke enbart ett utslag av detta utan också en primitiv men i princip sund reaktion mot den osäkerhet, som råder i hela världsdel. Det är lätt att säga, att man skall sätta sig över detta. Men när man kommit i någon närmare beröring med korrptionen, den billiga demagogin och den allmänna oredan förstår man mer än väl, att många vilja betala ett drygt pris även för en relativ säkerhet.

Sydamerika *måste* få hjälp. Detta dikteras redan av den omständigheten, att dess länder äro de kanske viktigaste potentiella bundsförvanterna till Europa. Oaktat skillnaderna står denna världsdel oss kanske närmare än någon annan. Den väntar också av oss européer den insats, som skall bringa Latinamerika på fötter. Även om förväntningarna i mångt och mycket äro orealistiska och man framför allt på platsen ignorerar, att det blott kan bli en hjälp till *självhjälp*, ha vi alla anledning att mer än

hittills intressera oss för Latinamerika i allmänhet och Sydamerika i synnerhet. Det första steget måste bli att skaffa större *kunskaper* om denna världsdel, som alltjämt betraktas på ett förbluffande ytligt och schablonmässigt sätt, i varje fall i Sverige. Särskilt måste varnas för den vanliga tendensen att se på vad som sker där genom politiskt färgade glasögon.

Framför allt vore det på tiden, att man slutade med att hänge sig åt gerillaromantik och revolutionsexport. Allt som kan störa lugn och förtroende och försämra klimatet för *enskilt* initiativ måste blott göra eländet värre. Är det vad man vill? Man kan blott önska, att de som intressera sig för Sydamerika ville lyssna till en av våra få verkliga specialister på denna världsdel, professor Magnus Mörner, som skrev en understreckare i Svenska Dagbladet den 14 december i fjol:

”Men är det verkligen mer våld som behövs? Som svensk är man ju produkt av ett samhälle som förändrats ganska grundligt med fredliga medel. Därför låter det särskilt underligt att höra svenskar utan vidare rekommendera våld som lösning på svåra samhällsproblem. Latinamerika har gunås redan sett mer än nog av våld.”

Brasilien

Med tanke på de stora olikheterna mellan de olika länderna är det skäl att göra en kort rundvandring bland dem, om man vill förstå hela världsdelens pro-

blem. Låt oss börja med det största, folkrikaste och viktigaste landet, Brasilien.

Det är alltså ett skolexempel på hur svårt det är att ens nödortfiktig reparera skadorna av en otyglad demagogi med galopperande inflation. Det tog fyra år att bringa ned inflationsprocenten från 87 till 25. Men sedan blevo svårigheterna så stora, att fjolårets resultat troligen blott är någon tiondels procent bättre.

Att saneringen på det ekonomiska området gått så långsamt har varit den militära regimen största svårighet. Den har tvingats att ständigt kompromissa mellan tvånget att hålla konjunkturen uppe och åstadkomma ett stabilare penningvärde. Situationen har försvårats av tillvaron av en ensidig nationalism, som lagt hinder i vägen på två viktiga områden, framför allt oljan och sjöfarten. Förbättringen jämfört med Goularts tid är påtaglig. Men att den gått långsamt har givit kritikerna ammunition. Pressen har gått i spetsen för attackerna mot regimen, även om man tager hänsyn till att de brasilianska tidningarna alltid använt det portugisiska språkets möjligheter till det yttersta.

Så småningom började regeringens auktoritet att minska. En stridssignal gavs av den alltid alerte *Carlos Lacerda*, som helt vände sig mot militärerna och till och med tog kontakt med sina gamla fiender Kubitschek, Goulart och Quadros. Det skarpaste språket fördes av en yngre deputerad, *Márcio Moreira Alves*, som anklagade krigsmakten för

att ha begagnat tortyr efter 1964 och föreslog allmän bojkott av militärparaderna på oavhängighetsdagen den 7 september.

Det betraktades av de yngre officerarna som en avsiktlig utmaning. De ansågo militärrevolutionens mål hotade och begärde ett ingripande. Efter någon tvekan beslöt presidenten att hos parlamentet begära upphävandet av *Moreira Alves'* immunitet. Detta avslogs med stor majoritet, sedan en stor del av regeringspartiet gått över till oppositionen.

Därmed hade en öppen kris utbrutit och en fullständig brytning mellan krigsmakt och politiker. Militären hade praktiskt taget endast att välja mellan att abdikera eller införa öppen diktatur och valdet det senare.

Regimens läge är sedan dess ytterst exponerat. Den kritiserar av alla, inklusive kyrkan. Hos allmänheten börjar otåligheten över de begränsade resultaten bli uppenbar. Varför finna sig i militärdiktatur, om den icke löser de problem, som de civila misslyckats med? Fortsättning blir beroende på vilka praktiska resultat, som kunna åstadkommas under 1969. Man tänker därvidlag mindre på korruptionsbekämpning och sociala reformer, båda företeelser på längre sikt, än helt enkelt penningvärdets utveckling. Inflationsprocenten i december 1969 är den springande punkten.

Argentina

Det näst viktigaste landet, Argentina,

visar en något ljusare bild. Även detta står som bekant under en militär regim, som länge blott hade obetydliga framsteg att notera. Men så småningom har det börjat visa sig, att dess ledare, general *Onganía*, är en man med en icke ringa politisk begåvning.

Han har lyckats normalisera förbindelserna med fackföreningarna och förmått dessa att godta upphörandet av en del av de värsta olaterna från Peróns tid. Det har haft en hälsosam effekt på hela näringslivet. Lika viktigt har varit, att regeringen lyckats nedbringa underskottet i statsbudgeten till 50 miljarder pesos trots att sorgebarnet, statsjärnvägarna, gått med ett deficit på hela 64 miljarder. Av största betydelse är, att levnadskostnaderna i fjol icke torde ha ökat med mer än 10 %.

Generalen har förstått att skaffa sig duktiga medarbetare, särskilt den liberale ekonomiministern *Krieger Vasena*, som fått relativt fria händer trots att presidentens personliga åsikter snarare gå i nationalistisk-protektionistisk riktning. *Onganía* har emellerti förstått att befästa sin egen ställning genom att spela ut nationalisterna och liberalerna mot varandra. Hittills har han lyckats manövrera ut alla allvarliga medtävlare inom krigsmakten. Många börja i honom se en latinamerikansk general Franco.

Hur pass mycket stöd den militära regimen har hos allmänheten är svårt att bedöma, så länge det icke kommer till fria val. Om ej alla tecken slå fel är emellertid peronismen i olika schat-

teringar alltjämt landets största politiska kraft.

Oganía ämnar emellertid uppenbarligen stanna vid makten länge ännu. Då och då synes han laborera med korporativa tankegångar för att undvika det som enligt honom vore landets olycka — ett parlament efter allmänna fria val, som enligt *Oganía* genast skulle ge demagogerna och inflationspolitikerna fritt spelrum igen. Hur pass allvarligt detta är menat vet man ej. Den fråga man ställer sig i landet är mer och mer — syftar presidenten till en *permanent* regim eller vill han vara säker på att saneringen är avslutad, innan han lämnar ifrån sig rodret? Under alla förhållanden kan man dock märka större optimism i Argentina än på länge.

Chile

I Sydamerikas tredje land, Chile, råder en demokratisk regim. Sedan president *Eduardo Frei*s stora valseger år 1964 och hans partis, de kristliga demokraternas, seger vid kammarvalen året därefter pågår dessutom ett intressant socialt experiment, som med uppmärksamhet följes i hela Sydamerika. Det är den chilenska jordreformen, antagen år 1967 och som bäst under utförande. I Chile måste något göras både till följd av det extensiva system, som tillämpades av de flesta storgods, och på grund av den låta levnadsstandarden bland arrendatorer och lantarbetare.

Men det stora problemet var, hur reformen skulle utformas för att icke leda

till produktionsminskning och ökad inflation. Trots goda avsikter kunde Chiles kristliga demokrater varken undvika det ena eller andra. Reformen genomfördes för hastigt och har därför negativa verkningar för ekonomin. Delvis till följd av jordbrukspolitiken blev inflationen galopperande — från januari till november 1968 stego priserna med 28,5 procent med allt vad detta innebär i fråga om korruption, slöseri och snedvridning av näringslivet.

Under sådana förhållanden är det lättförklarligt, att Freis och hans partis ställning försvagats. Man förebrår presidenten en viss doktrinarism och benägenhet för professoralt uppträdande. Oppositionen har naturligtvis gjort det mesta möjliga av de ekonomiska svårigheterna. Freis eget parti har vidare splittrats under det senaste året, sedan vänsterflygeln nu mer och mer vänt sig mot presidenten.

De kristliga demokraterna ha redan därigenom anledning att se fram emot kammarvalen i mars i år med en viss oro. Det talas också om möjligheten, att militären ingriper, ehuru detta än så länge förefaller mindre sannolikt. Skuggan av presidentvalet år 1970 faller likväl redan över Chile.

Peru

Om man i fråga om betydelse därefter vill sätta Venezuela eller Peru först kan vara en smaksak. Personligen skulle jag vilja välja det sistnämnda landet. Sedan

i början av oktober 1968 står som bekant även det under militärt styre. Orsaken var framför allt, att den avsatte presidenten *Beláunde Terry* mer eller mindre tappat kontrollen över utvecklingen och de ekonomiska tendenserna blivit mer och mer betänkliga. Som akut orsak begagnade generalerna frågan om oljefälten i amerikansk hand.

Den nya militära ledningen i Lima är emellertid icke av samma typ som de tidigare i landets historia. Den innefattar en rad kompetenta personer, vilkas ambition uppenbarligen är att genomföra, vad alla anse vara nödvändigt, en social omstrukturering av landet, som de tidigare politiska ledningarna ständigt talat om men icke förmått att åstadkomma.

Peru har en fördel, som knappast något annat latinamerikanskt land äger. Dess näringsliv är icke beroende av en enda produkt. Det har i själva verket en så differentierad produktion att med någorlunda hyfsad ledning och halvvägs fungerande förvaltning landet kan förutspås en intressant framtid.

Venezuela

I bjärt motsats till detta står Venezuela, som praktiskt taget blott har en enda produkt av betydelse, oljan, som svarar för 93 % av exporten. Alla inse också faran av en dylik monokultur. Men hittills har man inte kunnat göra mycket åt saken. Oljepengarna ha dock kunnat begagnas till att bygga upp en infra-

struktur, som kommit väl till pass. De har vidare gjort det möjligt för Venezuela att producera något i Sydamerika alldeles unikt, nämligen en stabil valuta och en fast prisnivå.

Venezuela är ett av exemplen på en fungerande demokrati i Sydamerika. Nyligen — den 1 december i fjol — valdes i korrekta former *Rafael Caldera*, ledaren för de kristliga demokraterna, COPEI, till president med knappt försprång framför det hittillsvarande regeringspartiets kandidat. Sedan i förfjöl har man också lyckats få kontroll över den tidigare besvärande gerilla-verksamheten. Venezuela är under sådana förhållanden ett element av stabilitet i Sydamerika.

Grannen, Colombia, lider däremot alltjämt svårt av banditverksamheten, "la violencia", låt vara att den under det senaste året avtagit. Den skicklige liberale presidenten *Carlos Lleras Estreppo* har haft en viss framgång med sin ekonomiska stabiliseringspolitik. Men ännu har han icke kunnat lösa något av landets stora problem, framför allt den enorma folkökningen.

Det är så mycket beklagligare som Colombia har enastående naturtillgångar och med moderna kommunikationsmedel skulle kunna åstadkomma ett välbalanserat näringsliv.

Av övriga stater gör Uruguay äntligen energiska ansträngningar att bli herre över världsdelen hittills krafti-

gaste inflation: år 1967 steg priserna med 135 %. I fjol torde man ha lyckats reducera siffran till ungefär hälften och under 1969 tror man optimistiskt nog, att man kommer ned till 40 %. Under sådana förhållanden fungerar naturligtvis allt mer eller mindre dåligt i detta land, som en gång var ett mönster av demokrati och sund hushållning.

I Bolivia håller sig militärregimen tills vidare vid makten och i Paraguay representerar general Stroessner alltjämt den klassiske militär-diktatorn av patriarkalisk typ. Båda ländernas betydelse är emellertid begränsad, liksom också det lilla och politiskt labila Ecuadors samt de tre förutvarande europeiska koloniernas i norr.

Därmed skulle den flyktiga rundvandringen vara slut. Mycket skulle vara att tillägga, om rasproblemen, om utrikespolitiken och annat. Men med begränsat utrymme är det rimligast att inskränka sig till de politiska och ekonomiska problem, som möta omedelbart vid en konfrontation med Sydamerika. Vill man hjälpa effektivt, måste man brottas med dem och se de olika folkens utveckling i ljuset av deras förutsättningar, historia och erfarenheter i stället för våra egna. Redan med tanke på de statliga förvaltningarnas låga effektivitet i Sydamerika borde hjälpen byggas på *enskilda* initiativ — naturligtvis vederbörligen understödda av svenska staten. Eljest blir pengarna lätt bortkastade.